

НЕВЕСИЊСКА ПУШКА

150 година од
Херцеговачког
устанка

ЈУН 2025.

Галерија Историјског музеја Србије

Конак кнеза Милоша



ИСТОРИЈСКИ МУЗЕЈ СРБИЈЕ





Програм

Среда

4. јун 2025. 19:00

Галерија Историјског музеја
Србије / Трг Николе Пашића 11

**Између гарантних сила и
Османског царства: Србија
и устанак српског народа у
Босанском вилајету 1875.**

др Александар М. Савић

Субота

7. јун 2025. 17:00

Конак кнеза Милоша / Булевар
патријарха Павла 2, Топчидер

**„Коцка је бачена!“ Јован
Ристић и питање уласка
Србије у рат са Османским
царством 1876. године**

др Данијел Радовић

Среда

11. јун 2025. 19:00

Галерија Историјског музеја
Србије / Трг Николе Пашића 11

**Од посредника до противника:
Аустроугарска и устанак у
Босни и Херцеговини**

др Душан Фундић

Субота

14. јун 2025. 17:00

Конак кнеза Милоша / Булевар
патријарха Павла 2, Топчидер

**Однос становника Невесиња
и Херцеговине према
Невесињској пушци 150
година након устанка**

др Богдан Дражета

Среда

18. јун 2025. 19:00

Галерија Историјског музеја
Србије / Трг Николе Пашића 11

**Почетак Херцеговачког
устанка у српској штампи**

мср Олгица Лукановић

Субота

21. јун 2025. 17:00

Конак кнеза Милоша / Булевар
патријарха Павла 2, Топчидер

**Војни аспекти
Херцеговачког устанка:
ратовање и наоружање**

мср Милорад Сретеновић

Уторак

24. јун 2025. 19:00

Галерија Историјског музеја
Србије / Трг Николе Пашића 11

**Преплитање поетика у
делима Ђуре Јакшића**

мср Мина Миловић и
мср Анђела Петровић

Среда

25. јун 2025. 19:00

Галерија Историјског музеја
Србије / Трг Николе Пашића 11

**Одјеци Херцеговачког
устанка у ликовној уметности**

мср Марија Лакић

Четвртак

26. јун 2025. 19:00

Галерија Историјског музеја
Србије / Трг Николе Пашића 11

**Традиционално сеоско
двогласно певање у
источној Херцеговини**

Током предавања наступиће
чланице ансамбла
Традиција viva, Катедре за
етномузикологију ФМУ у
Београду

проф. др Сања Ранковић

Субота

28. јун 2025. 17:00

Конак кнеза Милоша / Булевар
патријарха Павла 2, Топчидер

**Европски путописци о
Херцеговини у време устанка
1875. године**

мср Ђорђе Бекчић



ВОЂЕ И ЈУНАЦИ ИЗ УСТАНКА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ.

ГОД. 1875.

Устанак који је током лета 1875. године избио у селима невесињског краја, у наредне три године прерастао је у један од најзначајнијих догађаја европске историје друге половине XIX века. Локална аграрна буна, подстакнута неуспехом вишедеценијских покушаја Османског царства да реформише застарели друштвени поредак обележен феудалном експлоатацијом и верском дискриминацијом хришћанског становништва, убрзо је узбуркала духове не само на Балканском полуострву, већ и широм европског континента. У суседним аутономним кнежевинама, Србији и Црној Гори, као и међу Србима у Хабзбуршкој монархији, она је оживела вековне наде да је коначно сванула зора националног ослобођења и уједињења српског народа. Пламен побуне убрзо се проширио и на подручје Босне, а у наредним месецима на оружје су устали и други хришћански народи Османског царства.

Устаничке активности хришћана, а још више суровост и репресалије турских башибозука над становништвом покорених крајева, дубоко су потресли и ширу европску јавност. Ка балканским крајевима стога су похрлили бројни хуманитарци, филантропи, путописци, новинари и авантуристи, вођени жељом да извести своје сународнике о страдањима хришћана, али и да упознају обичаје и културу народа који су вековима живели под јармом османских султана. Још важније, ови догађаји су послужили и као изврстан изговор великим европским силама да интервенишу у балканским пословима. На овај начин дошло је до *Велике источне кризе*, током које су европске силе, свака за себе, чиниле огромне напоре, како на ратном попришту, тако и у дипломатским кулоарима, како би искористиле евентуални крах *болесне царевине* на Босфору за задовољење сопствених геополитичких интереса.

Након низа испрекиданих устаничких покрета у Херцеговини и Босни, као и два српско-турска и једног руско-турског рата, исходима Берлинског мировног конгреса из 1878.

године, којим је *Велика источна криза* окончана, мало ко је могао бити до краја задовољан. Његовим одредбама српско православно становништво у Босни и Херцеговини заменило је једног иноврног господара другим, не ослободивши се притом тежног и понижавајућег положаја унутар феудалног система којим је и даље управљао исти муслимански беговат, чије друштвене привилегије нису биле умањене променом врховне власти. Истовремено, Србија и Црна Гора јесу избориле међународно признату независност и територијално проширење, али је у народу преовладао разочарање, с обзиром на то да су наде у уједињење са сународницима из Босне и Херцеговине остале неостварене.

Руска империја није успела да заузме Цариград, упркос томе што се у току војевања нашла на самом прагу некадашње византијске престонице. С друге стране, иако је доживело озбиљне територијалне губитке, Османско царство успело је да се одржи и да, упркос slabим изгледима, опстане на мапи Европе. Такав исход био је по вољи и Великој Британији, која је са стрепњом гледала на сваки покушај руског продора ка *топлим морима*. Као највећи победник из *Велике источне кризе* изашла је Аустроугарска монархија, која је зауставила напредовање Русије и њених савезника на Балкану, а уз то успела и да окупира Босну и Херцеговину, као и да своје гарнизоне распореди у стратешки важном појасу Новопазарског санџака, чиме је онемогућила територијално повезивање Србије и Црне Горе.

Резултати војевања из 70-их година XIX века нису испунили очекивања српског народа, који је у овим покретима видео прилику за остварење визија војда Карађорђа, Илије Гарашанина и кнеза Михаила о стварању јединствене и слободне српске државе на просторима Босне, Херцеговине, Србије и Црне Горе. Ипак, историјски значај ових догађаја не може се довести у сумњу. Они су свакако имали велики утицај за потоњу српску

историју, поставши извор инспирације за наредне генерације. У наступајућим годинама створен је јуначки мит о *Невесињској пушци*, чији су одједици нашли место у широј културној свести народа, од епске поезије и књижевне прозе, па све до различитих видова ликовног стваралаштва. На овај начин, мисао о уједињењу српског народа остала је итекако жива. Она не само да је надахнула млађа поколења да пишу, сликају и стварају, већ их је изнова покретала и да се боре за слободу, о чему сведоче бројни примери, од Шпире Боцарића, Алексе Шантића и Петра Кочића, па све до Иве Андрића и Гаврила Принципа.

Сећање на *Невесињску пушку* као једну од јуначких епизода српске историје, остало је живо и у наредних век и по. Споменици посвећени овом догађају подизани су не само у Херцеговини, већ и много шире. Приповетке и песме, сликарска дела, филмови и народно предање, мотивисали су и генерације које су се бориле у балканским ратовима, Првом и Другом светском рату, а потом и током Ратова за југословенско наслеђе, деведесетих година XX века. И данас, име *Невесињске пушке* наставља да побуђује ствараоце, не само у Источној Херцеговини, већ и у целој Републици Српској, као и у Србији и Црној Гори.



Среда

4. јун 2025.

19:00

Галерија Историјског музеја Србије /
Трг Николе Пашића 11

**Између гарантних сила и
Османског царства: Србија
и устанак српског народа у
Босанском вилајету 1875.**

др Александар М. Савић

Др Александар М. Савић је доцент на Катедри за историју српског народа у новом веку, на Одељењу за историју Филозофског факултета Универзитета у Београду. Секретар је Центра за српске студије, Српског историјског друштва и редакције националног часописа међународног значаја Српске студије (M24). У свом научноистраживачком раду усредсређен је на проучавање историје српског народа у XIX и почетком XX века. До сада је објавио више од четрдесет научних радова, прилога, критика и приказа. Приредио је за штампу Дневничке записе генерала Јована Мишковића (1865–1907), I–III (Неготин: Историјски архив, 2020). Аутор је научне монографије Између уједињене Европе и усамљене Русије: Кнежевина Србија и Османско царство (1839–1858), (Београд: Архипелаг, 2024), а један је од шесторо аутора књиге Илија Гарашанин (1812–1874) – великан српске земље (ур. С. Рајић, Аранђеловац: Народни музеј, 2024).

Између гарантних сила и Османског царства: Србија и устанак српског народа у Босанском вилајету 1875.

У лето 1875. године, оружаним сукобом у близини села Крекова код Невесиња започео је један од најзначајнијих устанака српског народа под османском влашћу – Херцеговачки устанак, познатији као Невесињска пушка. Убрзо је устанички пламен захватио и друге крајеве Босанског вилајета – Полимље, Босанску Крајину, Стари Влах и Затарје. Српски народ у овим крајевима повео је борбу за слободу, а одјек тих збивања снажно се осетио у Кнежевини Србији.

Док су се устаници у Босанском вилајету хватали у коштац с вековном неправдом, у Србији је све кључало од емоција. Чинило се као да читава земља дише једним дахом са својим сународницима, који су ушли у борбу на живот и смрт. Широм Србије били су оснивани одбори за прикупљање прилога за пострадале устаничке породице, а одржавани су и хуманитарни концерти певачких дружина. Истовремено је текло формирање добровољачких чета које су наоружавне оружјем из војних магацина и финансиране средствима Министарства иностраних дела.

Српско државно руководство се током лета 1875. године нашло у деликатном положају. Са једне стране су били снажан родољубиви набој и жеља да се помогне сународницима, а са друге реалполитички изазови – дипломатски притисци Османског царства и великих сила, гараната српске аутономије. Србија је балансирала између идеала и опреза, настојећи да помогне устаницима, али и да не угрози свој аутономни положај.



Субота

7. јун 2025.

17:00

Конак кнеза Милоша / Булевар
патријарха Павла 2, Топчидер

„Коцка је бачена!“ Јован Ристић и
питање уласка Србије у рат са
Османским царством 1876. године

др Данијел Радовић

Основне, мастер и докторске студије завршио је на Филозофском факултету у Београду. Аутор је књиге Јован Ристић (1829-1899) – биографија српског државника, која уједно представља и тему његове докторске дисертације. Запослен је на Филозофском факултету у Београду у звању научног сарадника. Сарадник је Центра за српске студије. Током 2015. године научно се усавршавао у Бечу и Берлину, као стипендиста ОеАД и DAAD. Аутор је више десетина радова на српском, енглеском и руском језику.

„Коцка је бачена!“ Јован Ристић и питање уласка Србије у рат са Османским царством 1876. године

Јован Ристић спада у ред најзначајнијих нововековних српских дражника. Готово суверено је, са мањим прекидима, владао српском политичком сценом од 1868. до 1880. године. Једно од најзначајнијих питања са којима се као државник суочавао било је питање *уједињења и ослобођења* српског народа под османском влашћу. *Невесинска пушка*, којом је, како се испоставило, започела Велика источна криза, затекла је Ристића ван власти. Вратио се на државно кормило као министар иностраних дела у два акциона министарства 1875-1876. године. У излагању ће бити предочена политика коју је водио у том периоду и дилеме са којима се као државник суочавао у погледу уласка у рат за *ослобођење и независност* који је Србија повела против Османског царства.





Среда

11. јун 2025.

19:00

Галерија Историјског музеја Србије /
Трг Николе Пашића 11

Од посредника до противника:
Аустроугарска и устанак у Босни и
Херцеговини

др Душан Фундић

Др Душан Фундић је виши научни сарадник Балканолошког института САНУ, где је запослен од 2014. године. Аутор је књиге *Аустроугарска и настанак Албаније (1896-1914)*, у којој је истраживао повезаност политике великих сила и процеса изградње нација. За поменућу монографију 2023. године добио је награду „Вацлав Фелчак и Хенрик Верешицки“ (Wacław Felczak and Henryk Wereszycki) за најбољу књигу из историје Средње Европе у претходне три године, коју додељују Јагелонски универзитет у Кракову и Пољско историјско друштво. Објављивао је још и радове о политици Аустроугарске у Босни и Херцеговини, Србији и Црној Гори. Последњих година проширио је своја научна интересовања и на период Краљевине Југославије.

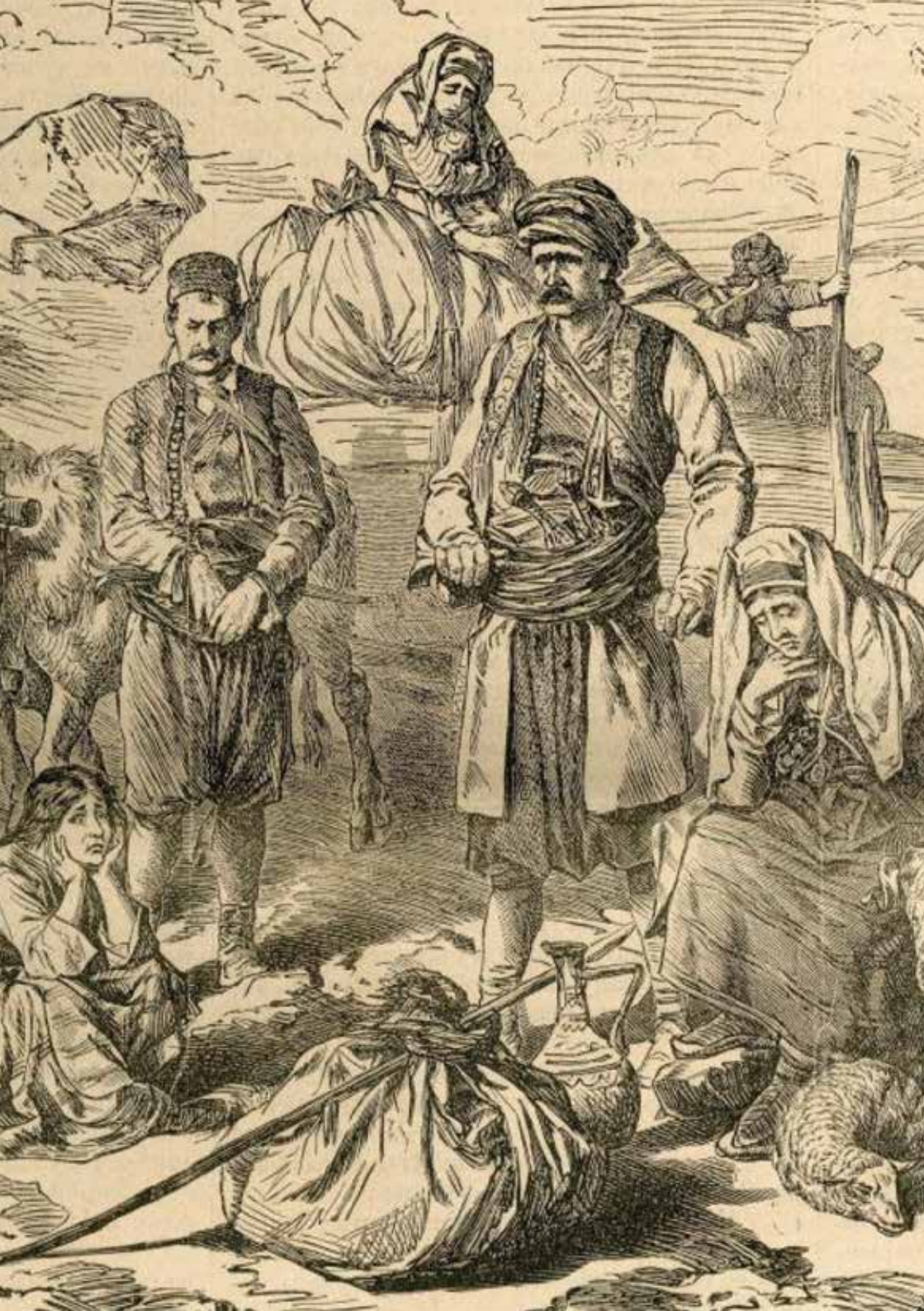
Од посредника до противника: Аустроугарска и устанак у Босни и Херцеговини

У предавању ће бити изложена спољна политика Аустроугарске према устанку у Босни и Херцеговини, која је поред места те османске провинције у односима између великих сила подразумевала и значајне последице које ће непосредну граничну политику Двојне монархије учинити изузетно значајном за његов ток. С обзиром на то да се целокупна криза одигравала у њеном непосредном суседству, аустроугарске политичке и војне елите сматрале су да је непходно да остваре првенство у смиривању насталих немира. Посебна пажња предавања ће, стога, бити посвећена питању утицаја Аустроугарске на сам почетак устанка 1875. године, затим на развој њене улоге током трајања устанка, као и однос према питању Босне и Херцеговине до 1878. године и добијања сагласности других великих сила за њену мирну окупацију.

Делатност регионалних представника Аустроугарске подразумевала је њихов однос према устаничким четама које су прелазиле аустро-османску границу, али и питање бројних избеглица, чији је положај претио да се претвори у хуманитарну катастрофу. Током прве године трајања устанка, однос аустроугарских пограничних власти био је праћен неодређеном наклоношћу када је реч о прихватању устаничких чета које су своје операције покретале са територије Двојне монархије и, уопште узев, толерисању рада различитих група које су подржавале устанак.

Преокрет је настао јуна 1876. године са уласком Србије и Црне Горе у рат против Османског царства. Њихове везе са устаницима определиле су Монархију да заузме непријатељски став према покрету и да на локалном нивоу чак буде у одређеној врсти стратешког савезништва са османским властима. Услед

наметања забране Црној Гори и Србији да пренесу своје војне операције у Херцеговину, односно Босну, током лета 1876. године, судбина устаника је постала непосредно везана за регионалну и међународну ситуацију. Неуспех Србије и све јаснија аустро-османска сарадња резултирали су кључним устаничким поразима током августа 1877. године. Коначно, на Берлинском конгресу 1878. године, донета је одлука о аустроугарској окупацији Босне и Херцеговине.





Субота

14. јун 2025.

17:00

Конак кнеза Милоша / Булевар
патријарха Павла 2, Топчидер

Однос становника Невесиња и
Херцеговине према Невесињској
пушци 150 година након устанка

др Богдан Дразета

Др Богдан Дразета је доцент на Одељењу за етнологију и антропологију и виши научни сарадник на Институту за етнологију и антропологију Филозофског факултета Универзитета у Београду. Аутор је две монографије, Етничка идентификација и границе у Босни и Херцеговини: примери Мостара и Сарајева (2021) и Огледи из антропологије организације (2023). Написао је преко 30 научних радова и учесник је више националних и међународних научних скупова у Србији, Босни и Херцеговини, Хрватској и Северној Македонији. Теренска истраживања обављао је на подручју Балканског полуострва, посебно у свим деловима Босне и Херцеговине. Области интересовања су му етнологија Балкана, етнологија Босне и Херцеговине, међуетнички односи и процеси, конструкција идентитета на етничком, регионалном и локалном нивоу и организациона (корпоративна) антропологија.

Однос становника Невесиња и Херцеговине према Невесињској пушци 150 година након устанка

Простор Херцеговине, посебно Невесиња и околине, одувек је имао посебан симболички значај у култури Срба, још од времена *Невесињске пушке*, тј. покретања устанка у Босни и Херцеговини 1875–1878. године. Догађаји повезани са устанком покренули су у том периоду низ политичких промена на међународном плану, али су такође представљали и важну преломну тачку за обичне људе и њихове прваке, виновнике и савременике устанка, а остали су важни и за њихове потомке. Сви градови и насељена места у источном делу Херцеговине негују културу сећања, како на рат 1992–1995. године, Други и Први светски рат, тако и на Невесињску пушку. На овом предавању биће речи о томе какав је данас однос становника Невесиња према устанку чије је покретање пре 150 година било значајно за њихове претке, дакле, однос Срба са другим етно-религијским заједницама и сложеност процеса уједињења свих Јужних Словена у једну државу. Меморијализација устанка тако чини градивни елемент локалног, регионалног и етничког идентитета Срба у Невесињу и целој источној Херцеговини, уз наративе о одбрани огњишта и способности људи да се самоорганизују у тешким временима. Између Невесињске пушке и претходног рата се повлачи вертикала и кроз изградњу споменика врши материјализација поменутих наратива о јунаштву који се међу људима свих генерација и даље препричавају, чинећи специфичну културу сећања.



Среда

18. јун 2025.

19:00

Галерија Историјског музеја Србије /
Трг Николе Пашића 11

Почетак Херцеговачког устанка у
српској штампи

мср Олгица Лукановић

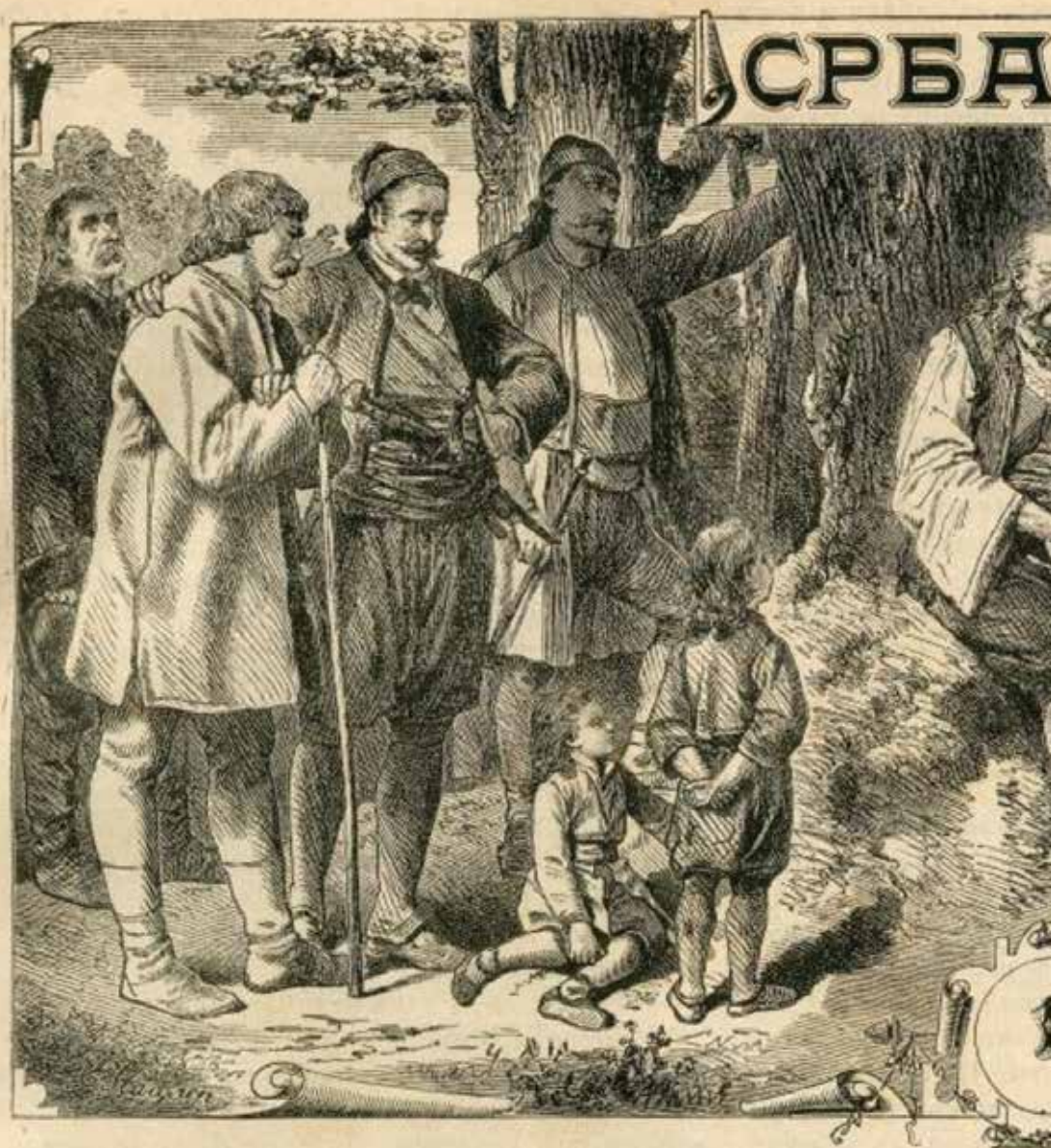
Мср Олгица Лукановић, историчар и кустос, завршила је основне студије 2018. године на Филозофском факултету Универзитета у Београду, на Одељењу за историју, где је и мастерирала 2021. године на тему *Привреда у држави кнеза Лазара*. Током претходних година волонтирала је у неколико музеја. Ради као кустос у Историјском музеју Србије, где води програм едукативних радионица. Коаутор је гостујуће изложбе Историјског музеја Србије *На балу...* (Беч, 2024). Од оснивања Српског историјског друштва 2023. године је члан Секције за архиве, библиотеке, музеје и заводе за заштиту споменика културе.

Почетак Херцеговачког устанка у српској штампи

Избијање устанка у Херцеговини отворило је Источно питање и у великој мери узбуркало јавно мњење читавог региона. Тадашња српска јавност помно је пратила бурна дешавања и о њима се информисала путем бројних часописа. Начин на који је писано о устанку осликавао је сентимент савременика према дешавањима у Херцеговини у тренутку избијања устанка, затим према политичкој клими, пре свега у Србији и Црној Гори, али и о ставовима великих сила у односу на балканску кризу. На штампаним страницама могли су се наћи извештаји о актуелностима у Херцеговини, биографије устаника, јуначке песме, илустрације, те репродукције слика савремених уметника.

Управо ће извештаји српске штампе током првих месеци Устанка бити у фокусу овог предавања. Посебна пажња биће посвећена српској штампи која је излазила у Аустроугарској, као што су *Србадија*, *илустровани лист за забаву и поуку*, штампан у Бечу, затим *Застава* и *Орао: велики илустровани календар*, који су штампани у Новом Саду. На њиховом примеру ћемо показати како је српска дијаспора, упркос притисцима и забранама, покушавала да информише локално јавно мњење. *Глас Црногорца*, недељник са Цетиња намењен политици и књижевности, такође је редовно пратио и извештавао о току устанка у суседној Херцеговини.

Причу ћемо заокружити и освртом на најистакнутије личности које су се бавиле издаваштвом. Развој штампе на простору балканских држава пратиле су разне потешкоће, од цензуре, преко сузбијања и забране дистрибуције, прекида у штампању, те увек присутних финансијских проблема са којима су се издавачи сусретали. Упркос томе, у овим кризним и важним временима, они су успевали да пронађу пут до читалаца и да дају свој допринос извештавању о променама у *српској Тоскани*, како су Херцеговину назвали у једним новинама крајем XIX века.



Година прва. — Свеска прва.
У Бечу 26. октобра 1874.

ИЛУСТРОВАН ЛИСТ ЗА

ДИЈА



ЗАБАВУ И ПОУКУ.

Излази 15. сваког месеца.
Годишња је цена 6 фор. или 72 гр. ч.



Субота

21. јун 2025.

17:00

Конак кнеза Милоша / Булевар
патријарха Павла 2, Топчидер

Војни аспекти Херцеговачког
устанка: ратовање и наоружање

мср Милорад Сретеновић

Мср Милорад Сретеновић основне и мастер студије историје завршио је на Филозофском факултету у Београду, где је тренутно на докторским студијама при Катедри за историју Југославије. Бави се темама из домена политике југословенских комуниста на пољу федерализма и националне политике. Тренутно је ангажован као кустос-стажиста при Историјском музеју Србије, где кроз стручна и тематска вођења обрађује друштвене и политичке теме из националне историје.

Војни аспекти херцеговачког устанка: ратовање и наоружање

У овом предавању биће речи о томе како су изгледали оружани сукоби током Херцеговачког устанка 1875. године, ко су били њихови учесници, како су вршена војна дејства, као и која оружана средства су коришћена. Говориће се о општим и основним условима ондашњег ратовања – географији и конфигурацији терена Херцеговине (и Босне), као и о демографским питањима. Пажња ће, затим, била усмерена на састав различитих војних и паравојних одреда који су представљали елементе османске власти и државног апарата принуде, њихову организациону структуру и перформансе на бојном пољу, све то у контексту војних и других реформи које се спроводе у Османском царству у другој половини XIX века.

Такође, говориће се о саставу српских устаничких јединица, њиховом људству из Херцеговине, Босне, али и шире, наоружању, опреми и команди, а све то условљено поменутом демографијом и географијом, као и економским и материјалним условима под којима се устанак подиже. Представиће се и неки од најчешће коришћених примерака оружја и указати на то у каквом је технолошком односу ратовање у Херцеговини било са ратовањем у тадашњој западној Европи, на примеру наоружања коришћеног у Аустројско-пруском рату 1866. или Француско-пруском рату 1870-1871. године.

Поред наведеног, на предавању ћемо представити општи ратни ток устанка и његова најзначајнија борбена дејства – начин на који су се одиграла, тактике које су у њима коришћене, као и резултате које су постигнуте. Крајња хронолошка и тематска граница би био улазак Србије и Црне Горе у формални сукоб са Османском империјом, када цела Велика источна криза добија једну нову димензију на терену, иако дејства самих устаника нису престала.







Уторак

24. јун 2025.

19:00

Галерија Историјског музеја Србије /
Трг Николе Пашића 11

Преплитање поетика у делима
Ђуре Јакшића

мср Мина Миловић и
мср Анђела Петровић

Мср Мина Миловић студије српске књижевности и језика уписала је 2019. године на Филолошком факултету у Београду, где је и дипломирала 2023. године. Мастер студије завршава 2024. године одбраном рада на тему *Методички приступ ауторском делу Вука Караџића у основношколској и средњошколској настави*. Током мастер студија, као стипендиста Фонда за младе таленте, обавља праксу у Музеју Вука и Доситеја при Народном музеју Србије, где од новембра 2024. ради као кустос-приправник у Одељењу за рад са публиком и односе са јавношћу. Посебно је посвећена популаризацији језика, књижевности и културе међу младима. Верује да музеји и школе имају сличну образовну мисију, те истражује могућности музејске едукације и њене примене у савременом образовању. У свом раду тежи повезивању културног наслеђа са интересовањима савременог детета и младог човека.



Мср Анђела Петровић студије историје уметности уписала је 2019. године на Филозофском факултету Универзитета у Београду, где је дипломирала 2023. године. Њен завршни дипломски рад бавио се темом музејске публике, што је представљало увод за завршни мастер рад, који је био фокусиран на теорију музејске комуникације, приступачност и доступност музеја. Мастеррад под називом *Невизуелно перципирање визуелне уметности: превазилажење комуникацијских баријера и нови вид музејског искуства*, успешно је одбранила у септембру 2024. године, након чега је уписала докторске академске студије на Катедри за музеологију и херитологију, при Одељењу за историју уметности. Међу бројним пројектима, издваја се учешће на Фестивалу науке у Београду, као и на VII годишњој конференцији музеологије и херитологије на Филозофском факултету. Након бројних волонтерских ангажовања на различитим изложбама у Београду, праксу је завршила 2022. године у Народном музеју Србије, где тренутно ради као кустос-приправник на Одељењу за рад са публиком и односе са јавношћу.

Преплитање поетика у делима Ђуре Јакшића

Јакшићев лирски субјект сав је у знаку *сукоба осећања и муње над главом*, како је за њега говорила књижевна критика. Вредно је пажње пратити шта је тај специфични романтичарски субјект изнедрио у околностима Херцеговачког устанка, када је требало пружити подршку побуњеној Босни. Осећај пркоса, бунта и огорчености због политичких околности јавља се још у песмама насталим пре Устанка, док слобода стоји као стални, најузвишенији идеал. Чини се да свој уметнички врхунац идеали слободе и јунаштва добијају у чувеној песми *Отаџбина*, насталој баш те 1875. године. Осећања су смиреннија него код младог Јакшића, суптилније осенчена. Тако у првим речима песме чврсто стоји камен - експресивно сврсисходан симбол пркоса, отпора, борбе. И у визуелном изразу Ђуре Јакшића истичу се патња народа прожета херојством и патриотизам, а његова поетска страна може се уочити у начину коришћења појединих ликовних елемената, што доприноси кореспондирању литерарног и ликовног дела. Историјско сликарство Јакшић композиционо гради уношењем извора ноктурног осветљења, које се може видети на слици *Одмор после боја (Караула)*, насталој 1876. године, као и у већини историјских композиција. На њима подражава игру светлости и сенке, што даље доприноси театарности и истицању важности осликаног историјског тренутка.



бој! У бој!
Слушо си рајин плач?
Сад слушаш борбе грмљаву,
а гледаш крвав мач
и бритке сабље звек,
ланаца тупи јек.



Ernest J. Smith



Среда

25. јун 2025.

19:00

Галерија Историјског музеја Србије /
Трг Николе Пашића 11

Одјеци Херцеговачког устанка у
ликовној уметности

мср Марија Лакић

Марија Лакић студије историје уметности на Филозофском факултету Универзитета у Београду уписује 2017. године. Дипломирала је 2021. године са темом Црква Успења Пресвете Богородице у Чајничу. Мастер рад Русија и српска сакрална визуелна култура у XIX вијеку: Руско приложништво и опремање Саборне цркве у Сарајеву одбранила је 2022. године. Тренутно је докторанд на Одељењу за историју уметности Филозофског факултета у Београду, стипендиста Министарства науке, технолошког развоја и иновација и сарадник Историјског музеја Србије.

Одједи Херцеговачког устанка у ликовној уметности

Херцеговачки устанак 1875. године, као и побуне које су му претходиле, оставили су значајан траг у ликовној уметности. Домаћа и инострана јавност имали су прилике да збивања из Херцеговачког устанка пратенајпре путем штампе, где су текстови неретко праћени илустрацијама. Неке од најпознатијих слика које су настале надахнуте Херцеговачким устанком често су као графичке репродукције објављиване у различитим листовима, а могле су се купити и у бројним књижарама. Тако су се, на пример, репродукције *Босанских бегунаца* Уроша Предића налазиле у сталној понуди у књижарама, те чиниле скоро неизоставни инвентар приватних домова. Важно је поменути и делатност Јарослава Чермака, чешког сликара, чији су радови управо послужили Урошу Предићу за настанак поменуте слике. Сцене из Црне Горе, Херцеговине и Босне на делима Јарослава Чермака такође су имале великог одјека у јавности и често су се могле наћи репродуковане у штампи. Теме и радови надахнути ратним дешавањима у Херцеговини присутни су и у сликарском опусу Ђорђа Крстића. Данас је најпознатија његова слика *Утопљеница*, са којом је освојио бронзану медаљу Минхенске академије, а којој је претходио цртеж истоименог назива, објављен у листу Србадија. У предавању ће се говорити о поменутим уметницима и њиховим делима инспирасним устанком у Херцеговини, али и о другим сликарима, што домаћим, што иностраним, који су у свом сликарском опусу имали дела надахнута овом тематиком.







Четвртак

26. јун 2025.

19:00

Галерија Историјског музеја Србије /
Трг Николе Пашића 11

**Традиционално сеоско двогласно
певање у источној Херцеговини**

др Сања Ранковић

Др Сања Ранковић, ванредни професор на Катедри за етномузикологију Факултета музичке уметности у Београду, своје професионално интересовање усмерила је ка истраживању, извођењу и популарисању традиционалног певања. Од 1998. године покренула је наставу традиционалног певања на Катедри за етномузикологију Факултета музичке уметности у Београду. У оквиру научноистраживачког рада испитивала је традиционално музичко наслеђе на подручју на коме живи српски народ (Србија, Хрватска, Босна и Херцеговина). Поред рада при Катедри за етномузикологију ФМУ, учествује и у реализацији научно истраживачких пројеката Матице српске у Новом Саду и Одбора за Косово и Метохију САНУ. Аутор је више књига и научних радова објављених у домаћим и међународним часописима. Обавља функције у више институција и друштава, попут Центра за истраживање и очување традиционалних игара Србије (ЦИОТИС) и Српског етномузиколошког друштва, учествује у раду Уметничког

савета Ансамбла народних игара и песама Србије Коло и Ансамбла народних песама и игара Косова и Метохије Венац. Чланица је међународне ICTMD (International Council for Traditional Music and Dance) организације. Током вишедеценијске каријере добитник је више значајних награда из поља етномузикологије. Од самог почетка рада са студентима, оформила је извођачки ансамбл Традиција вива, који је 2020. године постао реперезентативни ансамбл Факултета.

ТРАДИЦИОНАЛНО СЕОСКО ДВОГЛАСНО ПЕВАЊЕ У ИСТОЧНОЈ ХЕРЦЕГОВИНИ

Област источне Херцеговине настањује доминантно српско становништво, које се у оквиру српског културног простора издваја специфичним вокалним изразом. Током предавања биће сагледана досадашња истраживања назначеног ареала која се могу пратити од краја XIX века до данас. Имајући у виду испитивања која су вршена у претходном периоду, нарочита пажња ће бити усмерена на личну опсервацију певачког наслеђа која је континуирано вршена од 1993. године до данас, како на подручју источне Херцеговине, тако и у насељима у Војводини, у којима је досељено становништво из матичне области.

Синтетисањем информација из литературе и оних добијених личним теренским искуством запажа се разноврсност старијих и новијих облика двогласног извођења у источној Херцеговини које се у емској терминологији именују као: „бројнице“ или „изговаралице“, „ганге“ и „бећарци“. Назначене музичке форме представљају важан сегмент херцеговачког културног идентитета препознатљивог у вокалном корпусу динарског становништва. Оне су основа за исказивање хетерогених поетских текстова, чији се жанровски оквир испољава кроз божићне, славске, сватовске, љубавне и друге песме. У оквиру предавања

биће представљени богати етнографски подаци прикупљени током интервјуа са певачима, као и основне карактеристике двогласног певања исказане у односима солистичких и групних деоница, тонским системима, сазвучима, тембру и артикулацији. Естетика херцеговачког сеоског традиционалног певања указује на начин живота у специфичном природном амбијенту и тешким животним условима који су неминовно обликовали локални музички израз. Она ће бити илустрована снимцима извођача из Херцеговине и Војводине, као и живим вокалним интерпретацијама током предавања.





Субота

28. јун 2025.

17:00

Конак кнеза Милоша / Булевар
патријарха Павла 2, Топчидер

Европски путописци о Херцеговини
у време устанка 1875. године

мср Ђорђе Бекчић

Мср Ђорђе Бекчић основне студије историје завршио је на Филозофском факултету Универзитета у Београду 2022. године, а следеће године и мастер студије са темом Школство у Крушевачком округу (1839–1918). На истом факултету, на Катедри за историју српског народа у новом веку, започиње докторске студије. Од 2023. године ангажован је у Историјском музеју Србије као стажиста. Стипендиста је Министарства науке, технолошког развоја и иновација од 2024. године.

Европски путописци о Херцеговини у време устанка 1875. године

Предмет излагања јесте представљање и анализа дела европских путописаца, који су током Велике источне кризе походили Херцеговину. Интересовање европских путника за просторе Балкана порасло је у XVI и XVII веку, као последица жеље да се боље упозна муслимански свет и само Османско царство. Често су балканске земље биле само успутне станице на путу ка Цариграду и Светој земљи. Поред религиозних, мотиви путописаца за путовања били су и политичке, научне и авантуристичке природе, што је често одређивало и дух њихових путописа и начин на који су извештавали.

Највећа пажња је посвећена делима двојице путописаца: Француза Шарла Иријарта и Енглеза Артура Еванса. Шарл Иријарт (1832–1898) био је француски новнар, путник и публициста. Објављујући углавном у новинама и часописима, Иријарт је оставио описе многих предела и земаља које је обишао, попут Шпаније, Марока, Италије, Сицилије, јадранске обале и Црне Горе. У првом делу своје књиге *Босна и Херцеговина – Сећања са путовања за време устанка* (*Bosnie et Herzégovine. Souvenirs de voyage pendant l'insurrection*), први пут објављене 1876. године, дао је кратак преглед историје Босне и Херцеговине, док други део чине описи градова, путева, северне босанске границе и веома богата и значајна сведочанства о устанку. Као даровити цртач, Иријарт је имао обичај да своје књиге украшава илустрацијама, што је био случај и са путописом о Босни и Херцеговини. Аутор другог путописа, Артур Џон Еванс (1851–1941), био је знаменити британски археолог и научник. Као и у случају Иријарта, чини се да је и код Еванса мотивација за путовање била лична знатижеља и научна радозналост. Сам каже да је своје путовање планирао пре избијања устанка, те да то није био главни разлог да се отисне пут Балкана. Еванс

је на путовању прошао кроз Хрватску, Славонију, Посавину и Усору, Херцеговину, дубровачко залеђе и сам Дубровник. Своје дело је први пут објавио 1877. године, под називом *Пјешке кроз Босну и Херцеговину током устанка августа и септембра 1875.* (*Bosnia and Herzegovina on foot during the insurrection, August and September 1875.*) Међутим, иако су Евансови мотиви били научни, његови ће извештаји, тумачења и описи, објављени 1878. као *Илирска писма*, постати нека врста политичког приручника за разумевање историје Источног питања. Поред поменута два, у кратким цртама, биће речи и о сведочанствима која су са својих путовања оставили Огист Мелан, Еварист де Сент Мари, Јозеф Холечек и Александер Валеријан Јаблоновски.



Главни и одговорни уредник — др Душица Бојић

Организација пројекта — Срђан Бељић
Никола Миликић
Борис Марковић

Дизајн — Ива Јотић Лубура

проф. др Сања Ранковић
др Александар М. Савић
др Данијел Радовић
др Душан Фундић
др Богдан Дражета
Предавачи — мср Олгица Лукановић
мср Марија Лакић
мср Мина Миловић
мср Анђела Петровић
мср Милорад Сретеновић
мср Ђорђе Бекчић

Спољни сарадници — Народни музеј Србије
Етнографски музеј
ансамбл *Традиција вива*

Штампа —  **biro GREF**
printing house zemun

Тираж — 700

Покровитељ —

